

Revolucionarni moral

Erich Mühsam

1928

Kad je Karl Marks (Karl Marx) u svojoj "Inauguralnoj adresi" 1864. "radničkoj klasi Evrope" prvi put bjelodano na trijeznom činjeničnom materijalu pokazao perspektivu povijesnih danosti i zadataka radnih masa koji iz njih rezultiraju, utuvio je na završetku radničkoj klasi dužnost da se protiv diplomatskih intriga internacionalne politike "poveže u istovremenoj i javnoj optužbi i proklamira jednostavne zakone morala i prava, koji, kao što uređuju odnose privatnih osoba, treba da budu i vrhovni zakoni saobraćanja među nacijama. Borba za takvu vanjsku politiku uključena je u opću borbu za oslobođenje radničke klase". Ovdje je dakle za politiku, kako u internacionalnom saobraćanju vlada, tako i u emancipacijskoj borbi proletarijata, postavljen zahtjev da se zadrže "jednostavni zakoni morala i prava", prema kojima se moraju uređivati i svi privatni odnosi. Moglo bi se povjerovati da su ti zakoni zaista tako jednostavni kao što Marx ovdje, čini se, pretpostavlja. On smatra suvišnim svako objašnjenje kojim bi se zakoni pojedinačno morali prenijeti s privatnog života na javni, da bi "jednostavno" osigurao moral i pravo. On ne govori o posebnom proleterskom moralu, o proleterskom pravu u opreci prema građanskim shvaćanjima, nego priznaje jednu svim ljudima, neovisno o njihovom ukupnom socijalnom držanju, zajedničku etičku dužnost pristojnosti i pribraja nadzor vladine politike u saobraćanju s drugim vladama, ako odgovara čuvanju običajnosnoga prava, zadacima radničke klase u »općoj borbi« za svoje oslobođenje.

Etiku koja u toj izjavi dolazi do izraza u osnovi jedva treba isticati; jer ona je tako samorazumljiva, za svako zdravo i nenagnjilo osjećanje tako daleko od problematske sumnje, da bi trebalo biti dovoljno kadikad spomenuti taj citat, pokraj mnogih sličnih citata drugih učitelja radničke klase, da bi se u borbi partija spriječili uvriježeni zli običaji uzajamnog prostačkog psovanja, klevetanja i preziranja, koji su čak na žalost najopakije u upotrebi između susjednih proleterskih i revolucionarnih grupa u borbi jednih protiv drugih. Ipak se mora izreći da je upravo sam Karl Marks, gore nego ijedan drugi u povijesti značajan čovjek istoga ili neprijateljskog tabora, tokom cijeloga svog života trajno najgrublje i najodvratnije povređivao »jednostavne zakone morala i prava« i da je prokleta loše usvajao kao uzor jednog javnog morala ophođenja svoju vlastitu metodu "da uređuje odnose privatnih osoba". Da, baš u vezi s Inauguralnom adresom izvijestio je on u jednom pismu Fridrihu Engelsu (Friedrich Engels) od 4. studenoga 1864. o prijemu svoga nacrtu kod Komiteta, koji ga je ovlastio da izradi Statut Internacionalne radničke asocijacije, sljedeće: "Svi su moji prijedlozi prihvaćeni od Potkomiteta. Samo su me obavezali da u uvod statuta prihvatim dvije fraze o 'dužnosti' i 'pravu', dito 'istina, moral i pravednost', što je pak tako plasirano da ne može nimalo štetiti." Marks dakle smatra svako upućivanje na dužnost, pravo, istinu, moral i pravednost u jednom internacionalnom radništvu upućenom manifestu pukom frazom. On je toliko slobodan od takvih pojmovnih opterećenja, da protiv svog uvjerenja, kako svoje nalogodavce ne bi lupio u glavu, sebe savladava za jedan apel na čudoredno osjećanje, a "štetu", koje se pri tome pribojava, nastoji otkloniti odgovarajućim "plasiranjem".

Pozabavi li se čovjek četirima svescima što sadrže prepisku između Marksa i Engelsa (izdavači A. Bebel i Ed Bernštajn (Ed. Bernstein), naklada J. H. V. Distnahe (J. H. W. i Detz Nachf), G. m. b. H.), zagleda se u jezivi bezdan intrige, pakosti i cinizma i jasno spoznaje dublje uzroke, zašto je radnički pokret uza svu znanstvenu zrelost morao dospjeti u bezutješno partijsko opustošenje, u kojem danas stagnira više nego ikada. S Englesom nekoga pomiruje uvijek iznova gotovo besprimjerna privrženost njegovih prijateljskih osjećaja za Marksa, baš odjelovljivanje moralnih vrlina, koje on sam, zapleten u neku vrstu duhovne podložnosti prema Marksu, u revolucionarnoj borbi radničke klase s jednakom porugom kao onaj ostavlja po strani kao frazersku slabost i ispraznu sentimentalnost. Karl Marks pak, čije se gigantsko duhovno djelo, čija se golema energija i

istaknut značaj kao teoretičara i istraživača na području političke ekonomije zacijelo ne smije previdjeti, čije se zasluge kao unapređivača i krčitelja putova revoluoionarnoga poslanja svjetskog proletarijata također nipošto ne smiju umanjiti ili poreći, ne pruža u svom moralnom karakteru ni najneznatnije svojstvo, koje bi moglo opravdati njegovo osobno poštivanje povrh njegova apstraktnog djelovanja. Korist koju je stvorio krajnje oštroumnim rasvjetljavanjem društvenih i privrednih sklopova, blijedi pokraj štete na duši revolucionarnog proletarijata, koja njemu pada na teret. Upravo kao ličnosti neobične jačine razuma i volje, koja je bila potpuno svjesna svoje sugestivne moći na okolinu, valja mu njegovu lakomu autoritarnu taštinu uračunati u neoprostivi zločin prema ideji revolucionarnoga socijalizma. Njegov odvratni primjer inficirao je cijelo vodstvo koje se uza nj bilo prilijepilo, tako da je od spleta i perfidnosti postao jedan izgrađeni politički sistem. Najbolje snage, koje su bile odane stvari proleTERSKE emancipacije postale su žrtvama sistema, i prati li čovek sramote koje su jedan za drugim i djelomice istodobno morali pretrpjeti ljudi poput Prudona (Proudhona), Lasala (Lasallea), v. Švajcera (Schweitzera), Bakunjina, Viliga (Williga), Šapera (Schappera), svi oni koji su se u bilo kojoj situaciji, u bilo kojem shvaćanju usuđivali biti drukčijega mnijenja negoli Marks, promatra li nadalje Marksove nasljednike na djelu vrijeđanja i klevetanja svakoga duhu koji nadilazi školsku nauku, počevši od Engelsa preko Vilhelma Libknehta (Wilhelm Liebknecht) i Bebela pa do autoritaraca i autortiteta ruske revolucije marksističke opservancije, Lenjina, Trockoga, Zinovjeva, Buharina, Staljina, tada se čovjek više ne čudi manjim duhovima u marksističkim partijama i grupama, čija se »borba« jedva više sastoji u nečemu drugome doli u sramotnom nabacivanju govornima po najbliže susjedstvu. Svatko fenjerom traga u portfelju drugoga za prljavštinom, a ne može li ju ondje naći, osvjetljava mu još i iza šlica. Podsjećanje pak na to da se borba oko duhovnih stvari ne može voditi prljavim sredstvima nailazi kod sve đubradi na nadmoćni grohot. Dužnost, moral i istina prema Marxu puke su fraze, dovoljno dobre da se zahtijevaju od onoga tko drukčije misli. Vlastito se ponašanje određuje samo prema procjenama svrsishodnosti, negodovanje nad prostotom drugih izrasta svakako iz proračuna pretrpljene štete u materijalnoj vrijednosti ili u prestižu i njime se samo obmanjuje da bi se udovoljilo političkoj spekulaciji zbog malograđanske potrebe za dodatkom fraza o "dužnosti" i "pravu", dito "istini, moralu i pravednosti".

Prvi nam put baš jedan marksist pruža djelo o Marksu koje niti prešućuje, niti krivotvori, niti uljepšava duševnu bijedu, koja zamračuje i mnogostruko obezvređuje njegovu duhovnu svjetlostnu snagu. Biografija Ota Rilea (Ott Rühle) "Karl Marks život i djelo" (Avalun-Verlag, Hellenan kod Dresdena 1928) vrlo je vrijedna dopuna knjige "Karl Marks. Povijest njegova života" Franca Meringa (Franz Mehring) (Leipziger Buchdruckerei A.— G. 1918). Jer dok Mering sasvim uzdiže u središte svoga prikaza povijest onoga vremena i utjecaj na nj djelotvornosti rada i nauka Karla Marksa, a osobna svojstva toga čovjeka pokazuje samo uzgred i, ondje gdje opravdanje biva posve nemoguće, sažaljivom blagošću spram učitelja kome se divi, polazi naprotiv Rile posve od ličnosti, čiji se karakterni defekti prisvrem potvrđivanju misaona djela oštro označavaju. Objašnjenja iz individualne sazdanosti, porijekla, mladenačkog miljea i tejelesne konstitucije, kojima individualni psiholog Rile nastoji približiti razumijevanju Marksovu osebnost, mogu biti pogrešna ili točna; može biti il ne mora da su se oholost, rigoroznost, spletkarstvo, nepravednost, odsutnost svakog etičkog regulativa u polemici mogli svesti na konstantni osjećaj nesigurnosti i manje vrijednosti: tumačenja još nisu nikakve isprike, i bilo je i osim Marksa produktivnih ljudi, koji su bili židovskog podrijetla, patili zbog svog metabolizma i vječito oskudijevali u novcu, a da zbog toga nisu žalosno zatajiti pred svakim zahtjevom za moralnošću karaktera, Rileova analiza, koliko je zanimljiva, koliko rasvjetljujuća i koliko su točni mnogi od njezinih postavki i zaključaka, boluje

od nedostatka svake sistematičnosti, jednostranosti. Individualno-psihologijski način razmatranja može kao pomoćno sredstvo za prosudbu imati golemu vrijednost; uronjen kao univerzalno mjerilo za dubinu, toplinu i gustoću u ljudsku dušu, mora on prije zbuniti negoli objasniti, prije zamračiti nego osvijetliti.

Čini se preporučljivim Marksovo osobno ponašanje razmatrati ne samo sa stajališta kompleksa njegovih subjektivnih uvjetovanosti, fizičkih i materijalnih patnji i neurotske naravi, nego i sa stajališta izvjesnih teorijskih postavki njegova vlastitog duhovnog rada. Valja naime osporiti ono što Rile tvrdi u svom inače odličnom opisu materijalističkog shvaćanja povijesti, da to shvaćanje nije... »nikad ignoriralo moć ideja, potcjenjivalo značenje onoga duševnog u toku povijesti«. Upravo je to uvijek činilo materijalističko razmatranje. Ono nikad nije spoznalo uzajamno djelovanje duhovnih, duševnih i materijalnih utjecaja u životu niti je to odista htjelo, nego se stalno zaklinjalo ideologiji – i o jednoj čistoj ideologiji radi se ovdje unatoč svim materijalističkim pojmovima – da, kako sam Rile točno definira Marksovo shvaćanje, »razvitak ekonomije potiče, uvjetuje i vuče za sobom mijenu društvenih ustrojstava, državnih oblika, socijalnih tvorevima, ideologija i ideala«. Ujedno je pak tako da i spoznaje, ideje i čudoredni uvidi, koji mogu potjecati iz posve drukčijih negoli ekonomskih zbivanja, "mogu odlučujuće određivati" materijalnu situaciju ljudi, njihovo društveno ponašanje i čak "uzajamnu igru međusobne uvjetovanosti proizvodnih snaga i proizvodnih odnosa". Tako viđena biva upravo karakterna slika Karla Marxa na primjeru jednog refleksa ideologijskog svijeta na realitet ljudi i stvari.

Do etičkih normi kao pokretnih snaga u revolucionarnoj borbi drži Marks kako je pokazano, tako malo, da je na većinu upućivanja na dužnost, čast, istinitost i pravo u jednom načelnom manifestu radnicima gledao kao na štetno i to je nasuprot Engelsu otvoreno iskazao. Njegove radnje i osobno manifestacije potpuno odgovaraju tom čudorednom nivou, što se na njih smije vrlo dobro gledati kao na primjenu jednog svjesno negativnog morala u vođenju života jednoga gotovo bez premca osorno i hladno mislećega individuuma. Pod dojmom vijesti o smrti Lasalea čovjeka koji ga je žarko poštivao, unatoč stotini uvreda ostao mu vjeran, trajno mu pomogao da se izvlači iz novčanih neprilika, piše on Engelsu (7. rujna 1864): "... da je teško vjerovati da je jedan tako bučan, uznemirujući čovjek pun poriva sada mrtav kao krepani miš i jedanput za svagda mora držati jezik za zubima". Lasaleovu "smrtnu izliku" naziva on "jednom od mnogih netaktičnosti koje je on počinio za života." Perfidnost protiv Švajcera, sitničavosti protiv Bakunjinina pogotovu pokazuju "kobnu crtu njegova bića, da sva pitanja politike, radničkog pokreta, revolucije gleda pod vidnim kutom svoje osobne važnosti, u zastrašujućoj napadnosti", kako se izražava Rile u vezi s niskim pogrdama, u kojima je "Marks proračunato u tisuću mračnih novčanih afera zapleteni Marks, koji je cijeloga života živio od novca drugih", zbog obmane i korupcije okrivio Bakunjinina, "jednoga od najgenijalnijih, najherojskijih i najfascinantnijih revolucionara koje poznaje povijest."

Ali baš je upitno da li Rileova pretpostavka da je Marks sva pitanja politike i revolucije gledao samo "pod vidnim kutom svoje osobne važnosti" dostaje za objašnjenje njegove sramotne duševne sirovosti. Sugestivno djelovanje duhovnosti ove, pri svemu divovske ličnosti možda se ipak protezalo samo na njegov svjetonazor. Kad bi se karakterne nedostatke htjelo faktički jednostavno izvesti iz njegova straha od manje vrijednosti, koji je sa svoje strane uglavnom bio hranjen od židovstva i furunkuloze, tada bi ipak ostala neriješenom zagonetka, otkud je baš kod ukupnog sljedbeništva Karla Marxa, upravo imoralnost u idejnoj borbi, koja navodno potječe iz fizičke konstitucije, mogla sazrijeti u najjaču sugestivnu snagu i nasljednost. Engels nije patio od prijateljevih probavnih tegoba, također je u mlađim godinama i čitavog života u divnoj ljudskoj

vjernosti spram Marxa iznosio na vidjelo visoke etičke vrline, a ipak je sudjelovao u prljavim i nedostojnim intrigama radi uništenja političkih protivnika. Čak ie i gospođa Dženi Marks (Jenny Marx), u osnovi sasvim plemenita i majčinska narav, pisala užasno ružna pisma protiv ljudi koji su po uvjerenju stajali negdje drugdje. A potom su uslijedili marksisti sviju smjerova i sviju zemalja i primjenjivali tako niska sredstva u političkoj kontroverzi, osobito protiv revolucionara, koji pojmove vjernosti, časti i istine nisu smatrali frazama, koje se vještim plasiranjem moraju spriječiti da ne učine štetu, da su time sve drugarsko zajedničko djelovanje protiv kapitalizma, reakcije i država zatrovali i sabotirali do današnjega dana. Ta pojava nije objašnjena crijevnom depresijom Karla Marksa; ona se može objasniti samo samim Marksovim naučavanjem da moral u politici nema nikakva mjesta, da je sva socijalna borba hranjena ekonomskim interesom i da bi samo materijalni ciljevi smjeli biti predmet povijesnih borbi.

Zbiljski razlog strašne bezuspješnosti proletarijata u njegovu rvanju za oslobođenje iz okova ekonomskog ugnjetavanja jest onečišćenje njegovih sredstava za borbu od dogmatike marksizma koja prezire svaki idealitet uvjerenja. Na mjesto žive duhovne težnje spram naprijed, drugarske diskusije o revoluciji, soocijalizmu, osobnom i kolektivnom ponašanju, pokušaja da se učenja i principi snažno i akciono sposobno održe u trajnom kritičkom istraživanju i iskušavanju, stupila je ukočenost u dogmu i crkvenost i umjesto preobrazbe ideja u tempu naprednog mišljenja i prosuđivanja uslijedila je taktika prilagodbe na upravo državne i društvene danosti, čije iskorijeneње mora biti svrha i dužnost proleTERSKE revolucije. Partije i organizacije začahuruju se sve gore i gore u najsumorniji kastinski egoizam, promatraju sebe kao samosvrhu i ne ravnaju svoje postupanje nigdje prema »jednostavnim zakonima morala i prava«, nego prema odvratnom načelu engleskih torijevaca: pravo ili nepravo— moja partija! Iz Marksove metode, da se neugodnog kritičara, osobito kad je njegova kritika časna i pametna, ušutka osobnim pogrdama, klevetama, uvredama i štetama, postala je počast, koja je na žalost već preko marksističkih krugova zahvatila čak i antiautoritarne elemente. ProleTERSKO-revolucionarnom pokretu nije pak ništa potrebnije negoli zaokret k moralu; pristojnost u ponašanju, hrabrost za priznanje, tolerancija spram drukčijeg mnijenja, istinoljubivost u pridobivanju za ideju; samoodgovornost i kritička savjesnost pretpostavke su za takav zaokret. Proleter, ponajviše mladi proleter, koji si od bilo koje vlasti daju zabraniti moral istinoljubivosti, izgubljeni su za revoluciju. Moral istinoljubivosti pripada pak iskrenost kritike. Izvan kritike ne stoji nitko i ništa. Vrijeme je da se prije svih stvari kritizira Marksa, koji je ismijao duh proleTERSkog morala; Marxa, koji je primjenjivao nemoral da bi proveo svoj autoritet nad voljom svjetskog proletarijata; Marksa, koji je upuzao u vodstvo marksističkih partija i doveo ih do kolovoza 1914. i u Vajmar; Marksa, koji se proširio u revolucionarnoj Rusiji i ondje sve svoje grijehe protiv Bakunjinina ponovio ne više samo protiv svih Bakunjinina, nego već protiv Trockija i Sorina, Marksa, koji je dobrim njemačkim revolucionarnim radnicima dao u ruke buzdovan kao argument protiv jadanja zabrinutih komunista koji laskanje jednom azijskom despotu od opunomoćenika revolucionarnih radnika ne smatraju dobrim; Marksa, koji je svojim vodećim potomcima zavještao moć nad nekritičnim ljudima, osobama, koje su jučer bile slavljene kao uzorni drugovi, da bi se danas denuncirale kao odrpanci, izdajnici i renegati, a sutra opet, ako se nedostojno podvrgnu naredbi kruhodajnog autoriteta, kao vjerni drugovi opremila punomoćima vđa, da ih se pusti da im se upropasti karakteri.

Duh nemoralnosti u revolucionarnom taboru mora se iskorijeniti. Nemoralnost je nekritičnost. Nekritičnost je nesloboda. Nesloboda je smrt.

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright

Erich Mühsam
Revolucionarni moral
1928

Prevod: Dubravko Grbešić. Izvor prevoda: časopis Vidici, br. 236/237/238, str. 52-57 (1985).
Online izvor: old.kontra-punkt.info Prevedeno iz: E.Muhsam: "Befreiung der Gsellschaft vom Staat" - Revolutionare Moral, (aus: FANAL, Ig. 2, Nr. 9, Juni 1928.) Karin Kramer Verlag, Berlin, 1975.

anarhisticka-biblioteka.net